

УДК 784.96

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ АРТИСТА ХОРУ

Левченко А.В.

Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»

В статті аналізуються особливості виховання артистів хору в умовах сучасної музичної культури. Провідна роль у формуванні відповідного рівня виконавської майстерності належить хормейстеру. Розвиток музичного простору вимагає постійного перегляду аспектів виховання артистів хору. Виконавська практика диктує нові вимоги до співаків. Актуальності не втрачають необхідність вправного володіння голосовим апаратом та інтонаційної вірності. Народна манера співу потребує використання природного звуку, незначної імпровізаційності, винайдення специфічних виконавських прийомів. За рахунок виникнення проєктів, пов'язаних з просуванням хорових колективів, актуалізується розширення репертуару за рахунок музики естрадного спрямування, яка може виконуватися як в оригінальному, так і видозміненому в стилізовому відношенні звучанні. Подібний аспект потребує використання артистом хору різних вокальних манер – народної, академічної та естрадної.

Ключові слова: артист хору, хормейстер, майстерність, співак, хор, вокальна манера.

Постановка проблеми. В сучасному музичному просторі наявна велика кількість хорових колективів. Традиції їх формування сягають найдавніших часів, адже вокальне ансамблеве та хорове виконавство є одними з перших форм музикування. Внаслідок того, що музична культура сьогодення представляє надзвичайно строкату різностильову картину, її можна уявити як сукупність явищ часом протилежного спрямування, кожне з яких має свою слухацьку аудиторію. Подібне розшарування часом призводить до того, що деякі колективи користуються більшою, а інші – меншою популярністю. Актуальним питанням, яке має практичне значення для діяльності диригента, є шляхи удосконалення виконавського складу, тобто підготовки артистів хору, яке може сприяти зростанню інтересу до хорового колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання значення стилю та його впливу на хорове виконавство висвітлюється в статті К. Птица. Різні аспекти роботи з хоровим колективом розробляються в дослідженнях Т. Тевліна, П. Чеснокова. Проблема виокремлення особливостей виховання артистів, що співають у народних хорових колективах висвітлюється А. Гвоздецьким та Є. Хекало. Розвиток майстерності співака-хориста та необхідність розширення репертуару хорових колективів змальовуються в працях Н. Перцової та В. Шевченко, О. Ноздріної, Г. Павлюкової.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існують роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, в яких виокремлюються настанови щодо диригентської діяльності. Чимало уваги приділяється питанню окреслення специфіки народної та академічної манери співу. Проте проблема зміни вимог до сучасного артиста хору лише починає поступово актуалізуватися у рамках вітчизняного мистецтвознавчого дискурсу. Відповідно воно потребує значного розширення та систематизації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виокремлення специфіки методологічних аспектів, пов'язаних з вихованням артисту хору та виділення тих, що набувають все більшої актуальності в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасні хорові колективи можна розподілити за декількома ознаками. Насамперед доцільно виокремити в якості одного з критеріїв тип професійного спрямування, що дозволить поділити хори на професійні та аматорські. Інший критерій, пов'язаний з манерою, яка є базовою для вокального колективу – класична або академічна манера, народна, естрадно-джазова. Важливу роль відіграє склад хору – жіночий, чоловічий, змішаний, дитячий. Виходячи з кількісного критерію вокальні колективи можна розподілити на вокально-хорові ансамблі, камерні хори, великі хори. Проте, до якого б колективу не входили б виконавці, вимоги до них є досить високими. «Хоровий спів – мистецтво, дивовижне за красою та надзвичайно складне за своєю специфікою» [5, с. 5].

Беззаперечно, найважливішою запорукою високого виконавського рівня колективу є його диригент-хормейстер. «Майстерність керівника хору – відмінного диригента та тонкого знавця людського голосу, ерудованого музиканта та блискучого організатора, вміння репетитора та натхненного артиста – відіграє головну роль в створенні цього мистецтва» [5, с. 5]. Дійсно, саме від диригента-хормейстера залежить той рівень майстерності, який буде демонструвати колектив. Диригент в першу чергу є виконавцем, проте, його інструментом виступає значна група артистів, які мають бути готовими до співпраці. «Придивившись до диригента пильніше, ми помітимо, що він не тільки керує хором, але є в той же час і виконавцем твору, піклуючись про встановлення темпу і зміни його в рухомих нюансах, про збереження точної ритміки, встановлення музичної перспективи, поживавлення виконуваного карбованого дикцією та ін. Встановлюючи і регулюючи хорову звучність, диригент в той же час домагається правильного відтворення твору в цілому» [7, с. 138]. Проте, яким би високим не був рівень диригента, без наявності гарних виконавців, неможливо створити якісне звучання. Розглянемо більш детально особливості виховання артистів хору в умовах сучасного освітнього та виконавського процесу.

Звісно, першою вимогою є вправне володіння співаком його голосовим апаратом, тобто мається на увазі здатність видобувати ясний звук достатньої сили, який би піддавався філіруванню. Будучи досконалим за своєю сутністю інструментом, людський голос має неперевершені можливості, які скеровує диригент. «Жоден музичний інструмент не в змозі дати такого розмаїття тембру, такої теплоти і щирості звуку, які дає своїм голосом талановитий співак. Міць, велич, ніжність, ласка, виразність, прозорість, м'якість і т. д. Або ж – тьмяність, різкість, похмурість, холодність, пронизливість, таємничість – все це тембри, фарби. Здається, немає кінця різноманітності і барвисто-тембрового багатства людського голосу, що безпосередньо виражає різні почуття» [7, с. 119]. Здатність до тембральної диференціації може вважатися чинником, який сприятиме формуванню потрібного звучання. Показником вправності артиста хору є його слух та здатність до вірного інтонування. Цей зв'язок між голосовим та слуховим апаратом розвивається ще на початку виконавської діяльності, а ось його регуляція та контроль здійснюється в процесі співу.

Якщо мова йде про артистів хору, які використовують народну манеру співу, то при їх вихованні важливим фактором майстерності виступає особливість резонування, застосування відповідних прийомів звуковидобування, специфіка орфоєпії. Є. Хекало виділяє ті особливі риси, які притаманні співакам у народній манері. «Загальними ознаками народної манери співу усіх регіонів України вважаються природний, близький звук, незначна вібрація голосу (як темброве забарвлення), дикція, близька до розмовної мови, природне головне резонування (без вираженого прикріття звука), щільне грудне звучання, виконавські прийоми (глісандуючі «з'їзди», форшлаги, розспівування окремих складів музичного тексту, «під'їзди» до звука або його оспівування, мелізматична орнаментика, «йотація» додавання «й» до наголошеної голосної, часткове затримання довгих долей) тощо» [6, с. 237].

В умовах сьогодення, хорві колективи досить рідко виконують твори, приналежні до одного стильового напрямку. Як правило, репертуар може охоплювати твори, починаючи з XVI століття до найостанніших, написаних українськими та закордонними композиторами. Не завжди приділяється увага відмінностям, наявним при виконанні творів, що належать до різних епох. Хоча належність хорового твору до певної доби, традиції стилю, в якому він написаний, буде впливати на всі компоненти музичної тканини – темп, гучність, тембральне наповнення, орфоєпію та т.п. Відповідно, увага до стильового спрямування твору може змінити характер його виконання, відповідності авторському задуму. «Між тим розуміння стилю та вміння передати його складають одну з найважливіших та необхідних ознак виконавської майстерності хору. Питання виконавського стилю у загальній проблемі розвитку хорової культури не менш важливе, ніж професійні задачі хорового строю, інтонації, ансамблю виразності вокального звуку» [4, с. 14].

Достатньо перспективним напрямком розвитку сучасного хорового мистецтва є розширення меж тих стилів, які виконує той чи інший тип колек-

тиву. Мається на увазі те, що сучасний стан музичної культури вимагає уникнення певних стандартів, пов'язаних з використанням тієї чи іншої вокальної манери. «Надзвичайно велике різноманіття виконавських складів народних колективів – від камерних до великих, що включають вокалістів та інструменталістів, дозволяють втілити широкий спектр композиторських задумів. Проте за сучасних соціокультурних умов найбільш доцільним є функціонування колективів, які мають більш широкі виконавські можливості. Це стосується як професійної майстерності співаків у питанні вокально-голосової обдарованості, так і тих стильових напрямків, в яких вони співають» [8, с. 231].

Відзначимо, що в останні роки почало виникати багато проектів, пов'язаних з просуванням хорових колективів. Насамперед, мова йде про те, що керівники хорів відшукують можливість популяризації їх діяльності. Внаслідок поширення музики естрадного спрямування, ряд колективів демонструє прагнення до включення хітів поп- та рок-музики до власного репертуару. Причому можливі варіанти, коли ці пісні виконуються у дещо зміненому, порівняно з оригінальним текстом вигляді. Таким чином відбувається їх адаптація до звичного репертуару та специфіки виконавської манери колективу. Досить показовим був виступ Українського національного хору ім. С. Павлюченка Київського національного університету культури і мистецтв на початку другого півфіналу конкурсу Євробачення. Колектив виконав пісні переможців минулих років, супроводжуючи виступи солістів. «Варто зазначити, що в рамках пісенного конкурсу «Євробачення», який проходив в 2017 році в Києві, на початку другого півфіналу яскравою «родзинкою» став номер, в якому було представлено попури з пісень переможців останніх років: «Euphoria» Лорін (Швеція), «Fairytale» Олександра Рибак (Норвегія), Хелени Папарізу «My number one» (Греція), «Rise like a Phoenix» Кончіти Вурст (Австрія)» [8, с. 231]. Дане попури було представлено як номер, аранжований для виконання оркестром народних інструментів та співом у народній манері. Відповідно, можливий спів творів у народній чи академічній манері, а не у естрадній.

Проте існують й приклади, коли хор виконує естрадні твори в оригінальному вигляді. Подібний підхід пов'язаний з вимогою появи універсальних виконавців, які однаково легко можуть співати не лише у народній манері, але й у академічній. А у разі виникнення такої потреби – з легкістю застосувати елементи з естрадної. Приклади подібної адаптації творів для хорового виконання наявні у творчому доробку та концертній діяльності камерного хору «Хрещатик» (Київ), яким створено ряд проектів різного спрямування. Народнопісенний репертуар представлений в проекті «Намисто красних пісень», хіти рок- та поп-музики у супроводі естрадного інструментального гурту у «Хітах космічної ери» та «Хіт-параді на Шулявці». Подібні концерти привертають чималу увагу глядачів, що сприятиме їх зацікавленості і більш «академічними» проектами гурту.

Хоча, на перший погляд, подібна потреба освоєння інших вокальних манер, окрім тої, що є профільною для хору видається певним перебільшенням, проте вдала практика перформату-

вання власної виконавської діяльності хоровими колективами, змальовує значні перспективи подібної новачії. «В суспільстві ХХІ ст. дуже актуальним є питання підготовки артистів хору, які б могли бути універсальними співаками, що здатні виконувати будь-які твори, що мають різну стильову приналежність. Так само відбувається зростання вимог до зростання театралізованого, а також танцювального компонентів в рамках виступів хорових колективів» [3, с. 95].

Склалась традиція, коли виконання хороших творів не передбачає творчого підходу. Про цю особливість, яка характерна сучасним народним та академічним колективам, зазначає А. Гвоздецький. «Хор, в класичному уявленні – ансамбль вокальних унісонів, що розучили і виконують партитуру, тобто суму хорових партій, кожна з яких містить вичерпну інформацію про мелодію, динаміку, агогіку та інші засоби музичної виразності, призначених для їх точного відтворення хористами. Імпровізація хористів в академічному хорі мінімальна, прагне до нуля, як гранично мінімальна імпровізація і в інших академічних жанрах колективного виконавства (скажімо, імпровізація оркестранта в симфонічній або камерній музиці)» [1, с. 79]. Проте, подібна риса має поступово долатися. Мається на увазі не досягнення свавілля артистів хорів, а доцільна та цілеспрямована імпровізаційна діяльність, яка здійснюється за умови виникнення відповідної потреби. Так, якщо мова йде про невеликий гуртовий спів, виділення ансамблю, там можливе застосування імпровізаційності. Натомість, у хоровому складі можлива імпровізація у певних деталях, пов'язаних з мелізматикою. «Імпровізація тут можлива в мінімальному обсязі, вона проявляється, в основному, в деяких «прикрашаючих» елементах, в артистичній свободі виконання танцювальної частини композиції» [1, с. 80–81]. Тобто у виконавській практиці артиста хору необхідний розвиток креативного та творчого начала.

Зміни вимог до артистів хору стосуються й їх здатності виступати солістами, що можливе за умови, коли кожен артист готовий, як у технічному, так і психологічному відношенні до того, щоб бути не лише одним з учасників конкретної партії хору, а й бути протиставленим загальному звучанню хору. За рахунок створення нових проєктів, призначених для хорового виконавства можливе виділення з-поміж учасників солістів, які можуть співати на фоні хору чи об'єднуватись у камерні групи, виконуючи окремі розділи у творах. Чималу роль хор починає здобувати у різних театралізованих формах, де за рахунок режисерської інтерпретації творів можливе зростання його ролі та підвищення творчої активності кожного його учасника. «Саме режисерська інтерпретація п'єси дозволяє творчо переосмислити не тільки деякі деталі постановки, але і її структуру в цілому. У зв'язку з цим і роль, і функціональність всіх компонентів (в тому числі і хорового) в структурі музичного спектаклю можуть істотно змінитися. Експериментування режисера з хоровою звучністю дозволяє говорити не просто про оновлення системи засобів музичного вираження, але про появу співзвучної часу нової театральної стилістики» [2, с. 294].

Висновки та подальші перспективи. Розвиток музичного простору вимагає постійного перегляду аспектів виховання артистів хору. Виконавська практика диктує нові вимоги до співаків. Актуальності не втрачають необхідність вправного володіння голосовим апаратом та інтонаційної вірності. Народна манера співу потребує використання природного звуку, незначної імпровізаційності, видобування специфічних виконавських прийомів. За рахунок виникнення проєктів, пов'язаних з просуванням хорових колективів, починає включатись музика естрадно-го спрямування, адже ряд колективів виконують хіти поп- та рок-музику. Подібний аспект потребує використання різних вокальних манер – народної, академічної та естрадної.

Список літератури:

1. Гвоздецкий А.А. Хоровой класс студентов-народников: некоторые методологические проблемы / А.А. Гвоздецкий // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. Том 200. – Спб., 2013. – С. 78–82.
2. Михайлова Н. Режиссерские новации в музыкальных спектаклях (заметки хормейстера) / Наталия Михайлова // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теории і практики освіти : Збірка статей. – Х.: ХНУМ, 2012. – Вип. 36. – С. 286–296.
3. Перцова Н.О. До питання розвитку професійної майстерності артиста хору в ХХІ ст. / Н.О. Перцова // Молодий вчений. – 2017. – № 2. – С. 93–96.
4. Птица К.Б. Проблемы стиля и хоровое исполнительство / К.Б. Птица // Работа с хором. Методика, опыт. – М.: Профиздат, 1972. – С. 13–55.
5. Тевлин Б. Предисловие / Б.Г. Тевлин // Работа с хором. Методика, опыт. – М.: Профиздат, 1972. – С. 3–6.
6. Хекало Е. Особливості професійної підготовки виконавців народної пісні, її значення в історії розвитку пісенної культури сьогодення / Євгеній Хекало // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8 (Ч. 1). – С. 234–238.
7. Чесноков П.Г. Хор и управление им. Пособие для хоровых дирижеров / П.Г. Чесноков. – М.: Музиздат, 1961.
8. Шевченко В.В. Стильові модифікації репертуару народних хорів / В.В. Шевченко, О.Ю. Ноздріна, Г.В. Павлюкова // Молодий вчений. – 2017. – № 9. – С. 229–231.

Левченко А.В.

Обособленное подразделение «Николаевский филиал
Киевского национального университета культуры и искусств»

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОСПИТАНИЯ АРТИСТА ХОРА

Аннотация

В статье анализируются особенности воспитания артистов хора в условиях современной музыкальной культуры. Ведущая роль в формировании соответствующего уровня исполнительского мастерства принадлежит хормейстеру. Развитие музыкального пространства требует постоянного пересмотра аспектов воспитания артистов хора. Исполнительская практика диктует новые требования к певцам. Актуальности не теряют необходимость качественного владения голосовым аппаратом и интонационной верности. Народная манера пения требует использования природного звука, незначительной импровизационности, применения специфических исполнительских приемов. За счет возникновения проектов, связанных с продвижением хоровых коллективов, актуализируется расширение репертуара за счет музыки эстрадного направления, которая может исполняться как в оригинальном, так и видоизмененном в стилевом отношении звучании. Подобный аспект требует использования артистом хора различных вокальных манер – народной, академической и эстрадной.

Ключевые слова: артист хора, хормейстер, мастерство, певец, хор, вокальная манера.

Levchenko A.V.

Separated subdivision "Mykolaiv branch of the
Kyiv National University of Culture and Arts"

METHODOLOGICAL ASPECTS OF STUDYING ARTIST OF CHOIR

Summary

The article analyzes the peculiarities of the education of the choir artists in the conditions of modern musical culture. The leading role in forming the corresponding level of performing skills belongs to the choirmaster. The development of musical space requires constant review of the aspects of the education of the choir artists. Practice dictates new requirements for singers. The actuality does not lose the need for the proficiency of the vocal apparatus and intonation fidelity. The folk style of singing requires the use of natural sound, a slight improvisation, the extraction of specific performances. Due to the emergence of projects related to the promotion of choral ensembles, the repertoire is expanded at the expense of pop music, which can be performed both in the original and in the style-altered way sounding. A similar aspect requires the use of the choir of different vocal manners – folk, academic and variety.

Keywords: choir artist, choirmaster, skill, singer, choir, vocal style.